

WAAR 'S IEN E' EN 'FI TION' UN GRENZEN VERLIEZEN DÉPAYSEMENTS

ISABELLE STENGERS ET ETERA VROEG AAN ONSTANT VZW OM EEN BIJDRAGE OMTRENT ET BEGRIP 'BESMETTING'. ET 'FEMINISTIS E' OLLE TIEF WERKTE VERDER OP UN STIT & SPLIT-PROJE T, WAARBIJ ZE DE BESMETTING VAN ET LI AAM DOOR WETENS APPELIJKE FI TIES EN METAFOREN LETTERLIJK IN KAART BRENGEN. PROFESSOR ISABELLE STENGERS IS WETENS APSFILOSOFE AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT VAN BRUSSEL, EN STELT DE 'STIT ' EN DE 'SPLIT' VAN WETENS AP EN FI TIE IN VRAAG. IN AAR BETOOG KUNNEN WE DE SPANNING TUSSEN DE WETENS APPELIJKE OBJE TIVITEIT EN DE FI TIEVE VERBEELDING VAN DE S IEN E FI TION ZIEN ALS OMPLEMENTAIR. VOLGENS AAR MAAKT FI TIE INTEGRAAL DEEL UIT VAN DE REATIEVE PRAKTIJK VAN DE WETENS APPEN.

We buigen ons hier over een pro es van *'stit and split'*, binnen een spanningsveld dat gedefinieerd wordt door twee polen: wetens ap en fi tie. Gaat et om twee tegenpolen, om een tegenstelling tussen twee ategorieën? Veel wetens apbeoefenaars zouden beweren van wel en ten strijde trekken tegen et woord 'spanningsveld' zelf, dat ze ervan zouden verdenken et woord 'tegenstelling' te willen verullen. Omdat ik vroeger s eikundige ben geweest, stel ik me hier ten doel deze al te massieve, te samengestelde woorden te ontleden, om te kunnen experimenteren met de vele vragen die ze oproepen en om te proberen ze op vers illende manieren te laten spreken. De s eikunde kent geen tegenstellingen, maar juist pogingen tot *stit* en *split*. Een s eikundige gaat nooit op een algemene manier te werk, altijd met (re)atieve stoffen. Ik wil daarom proberen uit te gaan van de s ien e fi tionromans die ebben bijgedragen tot mijn manier om de wetens ap te denken. Dat wil zeggen, de romans die me in staat ebben gesteld om een zekere vrij-

heid te verwerven ten aanzien van wat we 'wetens appen' noemen: de vrijheid om un ges iedenis anders te benaderen en daarmee ook zelf een ander standpunt in te nemen. S ien e fi tion is een bijzonder uitgestrekt domein. Om te beginnen moeten we s eiden, ontleden, *split*, wat niet betekent dat we oordelen en rangs ikken naar goed en sle t, maar dat we onders eiden maken. Referenties van wetens appelijke of te nis e aard kunnen daarbij geen dienst doen, omdat ze overal aanwezig zijn. De manier waarop ze aanwezig zijn, is e ter wel van belang. Ik eb niets geleerd van die romans waarin wetens ap en te niek worden voorgesteld onder et teken van eenvoudige vooruitgang: in die boeken kan de mens dingen doen waartoe ij vandaag niet in staat is, maar er worden romanfiguren in s ène gezet die vergelijkbaar zijn met ons. Ik denk bijvoorbeeld aan et beroemde *'Beam me up, Scotty'*, dat aangeeft dat de mogelijkheid van teleportatie een plot mogelijk maakt, maar we ebben er, in *Star Trek*, geen

flauw idee van oe deze mogelijkheid de aardse samenleving eeft veranderd. et is vooral een instrumentele mogelijkheid die geen nieuwe wereld oproept.

De wereld van *Star Trek* is in feite gewoon een militaire wereld, met zijn bevel ebbers, opperbevel ebbers en oofdkwartieren. Amerika tussen de sterren eeft niets dat wezenlijk vervreemdend is.

et feit dat de wereld niet is veranderd, kan op een andere manier e ter oogst interessant zijn. In et begin van de film *Alien*, ebben we bijvoorbeeld te maken met een ommer ieel vaartuig waarop zi onderbetaalde, uitgebuite arbeiders bevinden. De mens eeft de sterren veroverd, maar de samenleving is niet veranderd, en dat is veel interessanter. Er bestaat ook iets wat we filosofis e s ien e fi tion zouden kunnen noemen. Daarin geldt dat niet wordt gerefereerd aan wetens appelijke vooruitgang, maar aan diepgaande vragen over de waarheid en de werkelijkheid; om met Kant te spreken, over wat de mens kan weten, wat ij moet doen en wat ij mag open. Dat is bijvoorbeeld et geval met Philip K. Dick. Voor et geval u zi de film *Total Recall* erinnert, daarbij was de vraagstelling gericht op et vers il tussen een e te erinnering, een e te ervaring, een e te wereld, en iets wat re tstreks in de ersenen wordt geïmplant. et is de fi tie geworden twijfel van Desartes: oe weet ik zeker dat deze wereld e t bestaat, droom ik em niet? Er is een belangrijke episode in de film wanneer Quail-S warzenegger zelf moet

LEXI ON

© Diane Arbus, 1970

MONSTER-MONGERING et tentoonstellen in irussen, arnavals en side-ows van menselijke afwijkingen en monstrueuze curiositeiten. Vandaag worden deze monsters bes ouwd als wezens met een mutatie die zi veruitwendigt als een li amelijke afwijking. In et zog van de ontwikkeling van de geneti a zijn afwijkingen ertaald als genetis e vervormingen, en monsters in mutaties. Maar ze worden nog steeds onbes aamd geportretteerd als et 'nieuwe groteske' in de edendaagse kunst. Voorbeeld: Jake and Dinosaurs van Tragi Anatomies, 1996 in: Suzanne Anker and Doroty Nelkin, *The Mole ular Gaze* (Art in t e Geneti Age); old Spring arbor Laboratory Press, New York, 2004, p. 48

MI ROBE een zeer kleine levensvorm, enkel zichtbaar onder microscopie.

Tot de microben behooren de bacteriën, schimmels en parasieten.

The Microbe is so very small

You cannot make him out at all,

But many sanguine people open

to see him through a microscope.

(From 'The Microbe', by G. B. Silliman, 1900)

TERATOLOGIE De term teratologie wordt gebruikt om de studie van monstrositeiten of abnormale vergroeiingen in planten en dieren te duiden, en werd voor het eerst gebruikt door Geoffroy Saint-Hilaire in zijn onderzoek naar taxonomie en morfologie.

In *The Mole and the Gaze (Art in the Genetic Age)*; Suzanne Anker and Dorothy Nelkin, Cold Spring Harbor Laboratory Press, New York, 2004. p. 52

beslissen of dat wat hij beleeft 'realiteit' is, of een 'herinnering' die zij van hem meester heeft gemaakt, en waarin hij definitief opgesloten dreigt te raken. Dat is wat hem wordt gezegd door de afgezant van Rekall Incorporated, die zij presenteert als geïmplanteerd in de psyche van Quail, met het doel hem te doen aanvaarden dat wat hij beleeft slechts een illusie is. Als hij dat niet aanvaardt, zal hij voor altijd de gevangene zijn van zijn droom. Quail aarzelt en beslist. Hij doodt de afgezant, omdat hij een druppel zweet op zijn voorhoofd zag paretelen toen hij hem bedreigde. Had hij deel uitgemaakt van zijn droom, dan was hij niet bang geweest. Quail heeft zijn beslissing genomen, maar we weten niet of dat op grond van het juiste criterium gebeurde, de afgezant-implantaat had tenslotte ook deel kunnen uitmaken van zijn droom. En inderdaad, meteen na de 'onverwachte' beslissing breekt het meest onvoorstelbare geweld los en wordt Quail uiteindelijk, zoals voorzien in het oorspronkelijke ontwerp, degenen die Mars heeft gered. Hij leeft aan het ontwerp voldaan, maar zal hij vervolgens ontwaken? Afhankelijk van de hypothese, verandert de betekenis van elke scène, en de toeschouwer beleeft, daadwerkelijk, de ervaring van twijfel van meneer Desartes: hoe kan ik droom van werkelijkheid onderscheiden?

Een ander voorbeeld van filosofie-fictie: *2001: A Space Odyssey*. Dit is natuurlijk een suggestieve film als het gaat om een realistische benadering van wat 'leven in de ruimte' zou kunnen zijn. En natuurlijk is de scène met al de computers die alle passagiers begint te doden omwille van de goede afloop van de missie, een legende van de kunstmatige intelligentie geworden. Maar de vraag waar het werkelijk om gaat, is die van de mensheid: haar oorsprong, haar stappen, haar bestemming.

De tekennieuw is hier ten dienste gesteld van een vraagstelling van filosofische aard.

Om de relatie tot wetenschap en kennis te introduceren die me de mogelijkheid biedt een stit te proberen, wil ik, in contrast met *2001: A Space Odyssey*, gebruik maken van het boek van David Brin, *The Uplift War*. Het verhaal speelt zich af rond een toekomstige mensheid, die voldoende met zichzelf verzoend is om zich bezig te houden met wat werkelijk interessant is: een herbevoerbare Aarde en vereffening tot de status van sapiens sapiens van twee veelbelovende soorten die onze existensen hebben overleefd: de dolfinnen en de impansees. Het is niet langer de natuurkunde die telt als dé wetenschap, maar etologie! En dan doet het klassieke 'eerste ontwerp' zij voor en ontdekt de mensheid dat haar project aansluit bij wat in feite de intergalactische norm is. In dit dichtbevolkte gedeelte van het verhaal blijkt dat wij de enige soort zijn die denken wat de darwinistische evolutietheorie ons vandaag vraagt te aanvaarden: dat een soort, met zijn eigen middelen, in staat is zich tot de status van denkend wezen te verheffen. Voor de talrijke soorten denkende wezens, georganiseerd volgens feodale structuren tussen 'opvoedende' bazen en 'opgevoede' liënten, is de mensheid sla toffer geworden van een misdaad bij uitstek, want in de steek gelaten tijdens de opvoeding: eerst te wolfskinderen, bijzonder slecht opgevoed en bovendien, nu al bezig 'baas' te worden zonder ooit 'liënt' te zijn geweest. Kortom, de toekomst van de mensheid wordt nogal bedreigd in een intergalactische wereld waar denkende soorten worden geproduceerd maar ook kunnen worden vernietigd.

Brin bewerkstelligt een ervaring van vervreemding in onze verbeelding. Hij bedenkt enerzijds wat de ervaring van intelligente impansees en dolfinnen zou kunnen zijn, in het spanningsveld tussen het verleden en het presenties waarin ze zijn verwickeld, maar ook dat van andere soorten waar we ons geen enkel idee van kunnen vormen. Hij geeft gestalte aan geloofwaardige vormen van anders-zijn, andere manieren van gedrag, andere liënten, een wereld waarin het anders-zijn normaal is – iets wat alle soorten, bealve de mens, vanaf hun opvoeding altijd hebben gekend. Wat is een denkende soort die samenleeft met totaal andere, soms erg gevaarlijke soorten, in een feodale wereld waarin bazen verantwoordelijk zijn voor het gedrag van hun liënten, waar altijd oorlog dreigt en waar geen idee iets normaals is?

Maar ook de vraag (verwerkt in *Brigtness Reef*, het eerste deel van de tweede trilogie): wat betekent een 'denkend wezen worden', in een wereld waarin een oudersoort je fabriceert en onmiddellijk toegang geeft tot, letterlijk, universele kennis, maar het reactiepresenties uit je geest eugen verwijderd, in een wereld waarin denken niet betekent dat wordt geleerd maar dat gescheiden en kennis kant-en-klaar worden geërfd? Brin brengt een erg interessant contrast aan tussen de relatie van de mens tot kennis en tekennieuw, en die van alle andere soorten die, per definitie, zijn 'opgevoed' in een wereld waarin deze kennis en tekennieuw, ontwikkeld in onbegrijpelijke tijden, tot hun beschikking stonden. Aan het eind van de trilogie kan men zich de vraag beginnen te stellen of de verwaarlozing waarvan de mensheid sla toffer is geworden, niet beantwoordde aan een erg oud project dat beoogde een bron van vernieuwing te introduceren, iets waarin de etologische diversiteit niet voldoende kan voorzien, verpletterd als die is door de 'gegeven' omogeniteit van kennis. Kortom, terwijl de omplotten, liefdesgeschiedenissen en galactico-politieke intriges voortgang vinden, wordt het geheel van religieuze, mythische of wetenschappelijke lezingen van de oorsprong en bestemming van de mensheid door elkaar gesmeed, geherformuleerd en georganiseerd op manieren die het gebruikelijke leerproces op de proef stellen: eerst kwamen de geloofsovertuigingen, toen de wetenschap, dezelfde voor iedereen, en de overblijfselen van bijgeloof...

In tegenstelling tot *2001: A Space Odyssey*, is hier geen sprake van filosofie. Natuurlijk wordt de vraag 'Wat is de menselijke natuur?' gesteld, maar het is een vraag die de verschillende spelers a laf bezig oudt en dat op een erg feitelijke manier.

De mens staat niet meer in het middelpunt, maar is gewoon een ongelukkige soort, slecht opgevoed, met bijzonder eigenaardige ideeën, zoals die van meneer Darwin, die stelt dat biologische selectie alléén genoeg is om te verklaren dat een soort zilvereft tot het denken.

Wie heeft de mens in de steek gelaten? Waarom? Is het een dwaze misdaad, of maakt het deel uit van een plan? Brin zet onze vragen niet in scène, hij scheidt een situatie waarin onze vragen de normale vragen worden van een aan zijn lot overgelaten soort, die alles zelf heeft moeten reëren. Een anomalie, maar niet één waarbij, in filosofische betekenis, het lijden van de mens en zijn vragen in verband worden gebracht met de waarheid. Een anomalie ten aanzien van wat normaal is in dat eelal.

Onze ideeën, onze wetenschappelijke theorieën waar we zo trots op zijn, ondergaan dus een ingrijpende vervreemding. De anomalie is inderdaad niet, zoals de twijfel van Des artes, de weg van de waarheid, maar het resultaat van het abnormale karakter van wat ons is overkomen. Er is geen weg, geen waarheid, maar een gevaarlijke wereld waarin bondgenoten en vijanden bestaan.

Het is met betrekking tot dit type selectie theorie dat de vraag van de relatie tot de wetenschappen zich op interessante, open wijze lijkt te stellen, de territoriale identiteit van 'de wetenschap' aan de orde stellend; de manier waarop ze zich presenteert als antwoord op alle grote vragen ('Sinds het begin der tijden, vraagt de mens zichzelf...') die ons zouden kunnen confronteren met het verschil tussen realiteit en illusie, of tussen denken en waanzin.

Het proces van vervreemding maakt een stit mogelijk met de wetenschap, wat onlosmakelijk is verbonden met een split van deze wetenschap met de metafysische of tegenwoordige wetenschappelijke manier waarop ze wordt gepresenteerd. Het zijn nu de wetenschappen in die zin dat ze ons vertrouwen in een intelligibele wereld waarmaken (of niet), nu de tegenwoordige wetenschappen in die zin dat ze almatige tegenwoordige nieten mogelijk maken, maar wel een wetenschap die onverwachte openingen ontdekt en fabriceert, meestal door 'belangenvervalsing', in kunststellig ontakt met een aspect van de wereld dat voor die tijd niet bijster veel mensen interesseerde.

LEXICON

Dolly, 1996-2003

IAN WILMUT De Scotse onderzoeker Ian Wilmut 'schiep' in 1997 het kloon-schap 'Dolly'. In februari 2005 kreeg Wilmut van de Engelse overheid de toelating om menselijke embryo's te klonen voor medisch onderzoek. Sinds 2001 is klonen van menselijke cellen legaal in Groot-Brittannië, op voorwaarde dat het gebeurt voor medisch onderzoek. Gekloonde embryo's in een baarmoeder plaatsen en geboren laten worden, is strikt verboden.

Sinds de 17de eeuw is onze wereld bevolkt geraakt met verbazingwekkende creaties. We moeten aanvaarden dat de aarde die we onbeweeglijk onder onze voeten voelen zich razendsnel beweegt, we hebben moeten aanvaarden dat lieden, oever ze ook uit mekaar liggen, verbonden zijn door onzichtbare, interactieve krachten, dat we leven met miljarden en miljarden met het blote oog niet waarneembare levensvormen, en dan zwijgen we nog maar over de moleculen, atomen, neutronen, neutrino's...

Elk nieuw 'zijn' is het middelpunt van een avontuur, van een avontuur dat de vragen verandert, dat de wetenschappen de mogelijkheden geeft om nieuwe manieren te bedenken om te onderzoeken, om het verschil tussen wat mogelijk is en wat niet, te verleggen.

Als de wetenschappen hun productiviteit ontleenden aan een methode, aan het waarnemen en respecteren van feiten, dan zou de stit met fictie niet erg veelbelovend zijn. Maar wetenschappelijke feiten, in elk geval als het gaat om reatieve wetenschappen, menswetenschappen, versillen aanzienlijk van gewone feiten. Dit betekent dat het ook in het geval van wetenschappen nodig is te splitten: onderscheid te maken tussen het soort 'feiten' dat verband houdt met 'reatieve' wetenschappen, en gewone feiten.

Het is onmogelijk om feiten in het algemeen te respecteren, want doorgaans kunnen we het feit, wat het ook is, tamelijk vrij interpreteren. Het vertelt ons niet hoe het geïnterpreteerd moet worden. Neem bijvoorbeeld een situatie als werkloosheid: dit is een feit dat we niet langer kennen in een situatie

van volledige werkgelegenheid, en we slagen er niet in alle consequenties van dat feit te noemen, alles wat dat voor ieder van ons verandert. Zelfs voor en die een baan hebben, en die te horen krijgen: 'Als het u niet bevalt, dan stap u maar op, er zijn er genoeg die uw plaats graag innemen'. Voor ouders die niet meer tegen een wat oudere kinderen kunnen zeggen: 'Werk maar hard, want als je je studie afmaakt, kun je het beroep kiezen dat je wilt'. Voor een doente als ik, die niet weet wat ze moet zeggen tegen de goede studenten en studentes die ongetwijfeld werkloos zullen worden. Voor de migranten aan wie met alle middelen duidelijk wordt gemaakt dat er geen plaats voor ze is. Bevalve wanneer men ze zwart laat werken, omdat legaal werk te duur is, volgens de werkgevers. Werkloosheid is belangrijk, en meetbaar, en toe interpreteren we dat feit zoals we willen. De rechte en onomvallen vertellen ons dat het komt omdat werken te duur is, die van links vertellen ons dat het de kapitalistische uitbuiting is, sommige zeggen dat het een voorbijgaande fase is, andere dat volledige werkgelegenheid nooit zal terugkeren... Tussen natuurkunde, of scheikunde, en economie is een split nodig, want dat wat de wetenschappen in het laboratorium interesseert, zijn niet de feiten die geobserveerd kunnen worden, hoe belangrijk die ook zijn.

Wanneer we het hebben over wetenschappen die innoveren, praten we niet over methodische benaderingswijzen maar over suessen die tot 'verandering van omgeving', tot vervreemding leiden. Het feit dat gerespecteerd kan worden is een bijzonder suessen: we zijn erin geslaagd een feit te laten bestaan dat zich niet op willekeurige manier laat interpreteren. En dat is altijd een gebeurtenis. Hier, nu, zijn we erin geslaagd een situatie te reëren die de macht heeft te zeggen hoe ze geïnterpreteerd moet worden. De wetenschappelijke relatie in het laboratorium heeft als karakteristieke eigenschap dat haar eerste

waarde ligt in het transformeren van een versijnsel in een feit, als steeds ter. Voor een mocht men denken wat men wou, nu, door het succes, wordt men gedwongen, genoodzaakt, verplicht tot feiten.

Het doet daarom niet te verbazen dat wetenschap en fictie tegenstellingen kunnen zijn, want het is het evenement zelf dat ze tegenover elkaar stelt: tot zover waren we vrij om de verklaringen te verzinnen die we wilden, nu zijn we erin geslaagd een situatie te creëren waarin we die vrijheid hebben verloren. Toes vergeten we daarbij iets, namelijk dat deze situatie geëerd is, dat wil zeggen dat de wetenschapper een echte auteur is. Maar het is een erg wonderlijke auteur, want zijn doel, zijn succes, is dat men erkent dat hij dankzij zijn reactie kan bevestigen dat hij niet de auteur van zijn interpretatie is. Wat we ook vergeten, is dat de fictie die deze auteur tegenover zijn eigen 'door de feiten geoorloofde' formuleringen stelt, niets te maken heeft met literaire fictie, maar het geheel is van kennis, ideeën, leerstellingen, die allemaal op even willekeurige wijze worden aangevoerd in contrast met het experimentele succes.

Wat dergelijke successen betreft, kan dat wat we sciencefiction noemen niets toevoegen. Daarom worden de wetenschappelijke en technische vernieuwingen die in *Star Trek* worden gebruikt in de eerste plaats gepresenteerd als instrumenten die mogelijk maken wat vandaag niet mogelijk is. De auteur van sciencefiction kan er geen flauwe idee van hebben hoe datgene wat vandaag onmogelijk is, in de toekomst wel mogelijk zal zijn. Niemand kan dat voorzien omdat de reactieve wetenschappen altijd onverwachte wegen volgen. Hij kan ooguit in de plot belang toekennen aan vragen die vandaag worden gesteld, vragen die dingen uit hun elementen, vervreemden, van omgeving doen veranderen. Zo verwerkt David Brin in *Kiln People* de vraag van de convergentie van onze ervaring: het delen van eenzelfde wereld, en elkaar onderling begrijpen. Het is geen filosofie, want degenen die de hypothese naar voren schuiven dat het om een onstruïe zou kunnen gaan, dramatiseren niet het misverstand en het onvermogen tot ommuneren. Ze vervreemden, maken het ingewikkelder. Voor hen zouden onze waarnemingen en interpretaties evengoed anders kunnen zijn. Wat belangrijk is, is dat ze ons in het algemeen in staat stellen om elkaar te begrijpen, om onze gedachten en handelingen te coördineren. Iets waarvan we denken dat het normaal is, namelijk dat we te maken hebben met dezelfde wereld, wordt een buitengewoon succes: erin slagen elkaar, min

of meer, te begrijpen, dat wil zeggen het eens te worden over eenzelfde wereld. In *Kiln People* kan men kopieën maken van mensen, kopieën die maar een of twee dagen leven, en die als enige opebben dat hun ervaringen, dat wat ze beleefd hebben, in hun origineel kan worden 'geladen' vóór ze desintegreren. Op die manier is hun desintegratie niet hun dood.

En de hypothese dat ieder van ons zijn eigen ervaringen, zijn eigen wereld produceert, op verschillende manieren, staat centraal in de

plot: een kopie kan dat wat hij heeft beleefd alleen aan zijn eigen origineel doorgeven, aan niemand anders.

Wat ik zonet bespeken heb, is voor mij een geslaagd succes van stit. Brin is erin geslaagd een gewaagde hypothese van de edendaagse wetenschap te verbinden met een fictieve wereld. Zo heeft hij het idee kunnen vermijden dat met de technologische vooruitgang alles mogelijk zal worden: er zullen andere ompliaties zijn, andere onmogelijkheden, en het zijn die knelpunten die 'fictie maken', die hem aanzetten tot het verkennen van andere manieren om het leven te ervaren en zijn lichaam te beleven. Meer algemeen gesteld, Brin heeft nooit gebruik gemaakt van de technische mogelijkheden (zoals meervoudige universums, wormgaten, de mogelijkheid om sneller dan het licht te reizen) die met wetenschap of wetenschappelijke speulatie worden geassocieerd als eenvoudige middelen voor een plot, voor een intrige, maar zette die middelen juist in als personage, als wezenlijk deel van de intrige.

Dit is dus het eerste type van verbinden, van stit: wanneer de auteurs van sciencefiction een hypothese uitwerken, versterken en er verder over fantaseren, wanneer dat wat ze verkennen de onverwachte manier is waarop een klein verschil enorm veel dingen kan veranderen, wanneer ze de onsequenties van dit verschil zowel doordeden als creëren. Sciencefiction wordt dan historisch- sociaal- cultureel experimenteren en kent, net zoals het wetenschappelijk experimenteren, alle belang toe aan de vraag 'en als?...', aan het ontstaan van alle verschillen die kunnen voortkomen uit één verschil. Net als de wetenschappen, slaagt sciencefiction erin dat geval in complexiteit en risico te creëren. Dat de hypothesen die ze daarbij creëren niet overeenkomen met de feiten, is net leerrijk, omdat de auteur de

mogelijkheid produceert tot het overwegen van andere manieren om 'menselijk' te zijn, in andere werelden, die invloed hebben op ons lichaam, onze gevoelens en gedachten, zodat datgene wat voor ons 'normaal' is, stof wordt voor een verhaal, een uitdaging wordt door de plot.

Omgekeerd zou ik de hypothese willen aanvoeren dat hoe maar de fictie wetenschap en de niet portretteert en hoe beter in staat om aan alle menselijke dromen te beantwoorden zonder onverwachte gevolgen te creëren, hoe minder het effect van vervreemding optreedt, hoe minder we van omgeving veranderen. In dat geval is sciencefiction geneigd om alledaagse zekerheden te respecteren en te bevestigen, ongeacht het feit of ze het universele lot van de mens aanklaagt of gebruikt als achtergrond om erover te filosoferen.

Ik wil nu een poging tot een tweede stit ondernemen, uitgaande van het vraagstuk van de relatie tussen bepaalde sciencefiction-oeuvres en dat wat we 'menswetenschappen' noemen, en daarbij neem ik als uitgangspunt de inmiddels klassiek geworden serie van Ursula Le Guin. Le Guin was de dochter van de antropoloog Kroeber, en de risico's die ze heeft genomen zijn die van de beproeving waaraan de ontmoeting met andere volkeren de antropoloog blootstelt. Hoe verwerven we het vermogen om met deze volkeren in contact te komen?

Sinds Le Guin heeft de sciencefiction onafleesbaar geprobleemd om met veralen van het type 'eerste ontmoeting' onze geschiedenis opnieuw in scène te zetten -

- wat de rol had kunnen zijn van een etnologie die los stond van het kolonialisme en de zekerheden van de 'normale' mens, waarbij de anderen worden bespeken en beoordeeld op basis van een allesoverheersende norm.

Haar bekendste roman, *The Left Hand of Darkness*, voert een ambassadeur van de mensheid ten tonele op een planeet waarvan de bewoners op ons lijken, met het verschil dat ze gewoonlijk asexueel zijn, behalve op het moment dat ze allemaal 'bronstig' worden, aan niets anders meer denken dan seks, en afhankelijk van de omstandigheden, vrouwelijk of mannelijk worden. En het verhaal laat voelen dat het de 'normale' mens is die hier abnormaal is, een seksueel verdorven iemand, die voortdurend uit is op opuleren. De roman slaagt erin om ons een

ervaring op te leggen –en niet alleen als manier om te oqueren– die voortkomt uit het feit dat vanzelfsprekende dingen niet langer vanzelfsprekend zijn.

Op dezelfde manier wordt in de serie van J.ERRY, die begint met *Foreigner*, de situatie van ‘eerste onta t’ niet beandeld op de manier van de myt e, zoals het geval is in bijvoorbeeld *lose En ounters of t e T ird Kind* en zijn fas inerende, buiten-aardse wezens die zo wijs en vreedzaam lijken. De Atevis, die goed no sle t zijn, bevolken een planeet waarop een verdwaald ruimtes ip strandt. Ze vers illen van de mens op één punt: inter-persoonlijke gevoelsrelaties, vriends ap of liefde, zijn un soort vreemd. En et ge eel van relaties tussen individuen en groepen wordt daardoor eel anders georganiseerd, op een manier die geen plaats laat voor wat wij ‘affe t’ noemen, in een samenleving die volkomen anders fun tioneert, met voor mensen onbegrijpelijke onfli ten, intriges en verraad.

In et geval van ERRY’s *Foreigner* begint de ges iedenis niet bepaald goed. De o-existentie van Atevis en ex-aardbewoners leidt, door de welwillend eid van de mens die denkt te begrijpen, die vol goede wil is, die et eens wil worden met de Atevis, tot onbegrip, misverstanden, ogens ijnlijk verraad en uiteindelijk een vreselijke oorlog. De roman begint een tijd na deze oorlog, in een wereld die et resultaat is van et besluit dat de twee samenlevingen niet vermengd kunnen worden. Om met de Atevis te onder andelen over de geleidelijke ommuni atie van te nieken die en vreemd zijn, zonder de rampen op e ologis , milieu- en so iaal niveau te veroorzaken die de Aardbewoners maar al te goed kennen, zal één enkele mens, een diplomaat, bij de Atevis wonen. Deze radi ale ervaring van vervreemding, van omgevingsverandering, is et uitgangspunt voor deze roman. Deze diplomaat moet systematis leren op zijn oede te zijn voor zi zelf, zijn verwa tingen, zijn gevoelsbeoeften en zijn psy ologis e anti ipaties.

Dat wat vanzelfsprekend lijkt, wordt blootgesteld aan risi o, en dat risi o is niet, zoals in een laboratorium, stof tot bewijsvoering.

et is et li aam –gevoel, affe t, emotie– van de diplomaat dat gedis iplineerd moet worden en dat, geleidelijk, et vermogen verwerft om een e te tussenpersoon te zijn, ges ikt om tot twee werelden te be oren.

erry staat, net als Le Guin, di t bij de

wetens appelijke uitvinding. et gaat er niet om wezens proberen te bedenken die volkomen anders zijn. Wanneer we van omgeving veranderen, wanneer de ‘normale’ mens uit zijn element wordt ge aald, gebeurt dat vanuit een vers il, een vers il dat in beide gevallen biologis is, maar dat niet uitsluitend te erleiden is tot et biologis e aspe t, integendeel. Waar et om gaat is de verkenning van de onsequenties van dit vers il. Alles wordt ongewoon. De wereld is anders.

In deze *stit*, deze verbindingsnaad, zien we de s rijvers van s ien e fi tion als e te onderzoekers. Dit roept een vraag op. adden un su essen eigenlijk niet et werk moeten zijn van onderzoekers in de menswetens appen, in so iale en istoris e wetens appen?

Waarom ebben de reatieve wetens appen waar ik over sprak geen vernieuwing gereërd in onze relatie tot onszelf, onze maats appijen, onze ges iedenissen?

Waarom is onze maats appij radiaal veranderd door nieuwe te ologieën, maar niet door et verkennen van nieuwe manieren om elkaar te begrijpen, samen te werken, samen te denken? We kunnen natuurlijk veel politieke verklaringen aanvoeren. Dat is wat bijvoorbeeld Fou ault eeft gedaan. Dat we nog steeds mensen opsluiten in gevangenis, waar ze meestal misdadigers worden, of dat we van de s ool een droefgeestige plek blijven maken, komt omdat deze mislukkingen in feite su essen zijn. De gevangenis is een produ tiema ine van een stabiel vers il tussen werkelijke misdadigers en eerbare burgers, en de s ool is een ma ine om li amen en geda ten te dis iplineren.

Maar mijn vraag ri t zi ook tot de wetens ap. Waarom ebben we, van dierpsy ologie tot menswetens appen, vooral te maken met droefgeestige wetens appen, die zijn afgesneden van inventiviteit? Wetens appen die des te trotser op zi zelf lijken te zijn naarmate ze er beter in zijn geslaagd minder vernieuwingen te produceren en un studieonderwerpen minder interessant, omplex en verrassend te maken. Ik denk bijvoorbeeld aan de s ool waarvan men, in navolging van Fou ault, kan zeggen dat et een sele tiema ine is, en daarom een ma ine die mislukkelingen fabrieert. Waar zijn de wetens appelijke

onderzoekers die er a tief, inventief aan werken om bij elke gelegen eid et beeld op te roepen van nieuwe mogelijk eden? En dat niet in kritis e maar in experimentele betekenis. Niet de s ool aanklagen, maar ervoor zorgen dat een andere manier van onderwijzen als een on rete mogelijk eid wordt ervaren. Aanklagen is treurig en risi oloos. reëren is eel wat anders. Wat zou een pedagogie zijn die et risi o aanging om de ypot ese te verkennen die stelt dat et vraagstuk van falen zi niet binnen et s oolsysteem voordoet, maar die dat op radi ale manier aanpakt en alle onsequenties van deze wijziging onderzoekt?

Wanneer we ons nu nog ‘de kinderen van Summer ill’¹ erinneren, die ‘utopis e’ plek waar kinderen leerden zoals ze wilden, maar veel tijd besteedden aan et vraagstuk oe ze samen konden leven, erinneren we ons dat als een politiek en ultureel subversief experiment. Niet als een evenement waardoor wetens appelijke onderzoekers zi nieuwe vragen gingen stellen, waardoor un verbeelding aan et werk en et denken werd gezet, en dat daardoor eeft geleid tot ideeën die onze opvatting van wat normaal is, onderuit ebben ge aald.

Nogmaals, we zouden kunnen stellen dat et een politieke kwestie is, maar we moeten de nadruk leggen op et feit dat de wetens appers –pedagogen, psy ologen, so iologen– niet door de politiek worden onderdrukt. Ze positioneren zelf un wetens ap tegenover de verbeelding van wat mogelijk zou kunnen zijn. Met uitzondering van enkele et ologen – et is geen toeval dat Brin, in *The Uplift War*, de et ologie tot dé belangrijke wetens ap eeft gemaakt. Sommige et ologen durven et risi o aan de vraag te stellen: wat zouden we dieren kunnen bijbrengen? Niet de vraag: wat is een papegaai, of wat is een aap, maar wat kan ij worden in een nieuw soort omgeving? Een nieuwe mogelijk eid tot *stit* zou dus rond deze vraag kunnen draaien: waarom doen de wetens appen afstand van un vermogen tot inventiviteit wanneer et gaat om wezens –dieren of mensen– en de mogelijk eden tot wording waartoe deze wezens in staat zijn? Ik begin met een voorbeeld, dat van et beroemde paard lever ans, waarvan et dossier net is eropend door Vin iane Despret². ans was, ogens ijnlijk, in staat tot tellen, maar de wetens appers ebben aangetoond dat ij elemaal niets wist: ij werd geleid door nauwelijks waarneembare signalen die de mensen gaven.

et ging dus om wat we bij wetens appelijke experimenten een 'artefact' noemen: degene die de vraag stelt is verantwoordelijk voor et antwoord.

De psychologie wetenschappen hebben de les goed ontoude: pas vooral op dat je je proefpersonen niet beïnvloedt! Van ons hebben we ontoude dat 'ij niet e t kon tellen', dat wil zeggen dat de eerste deugd van de psychologie een wantrouwendegouding moet zijn. De situatie is niet omgebogen naar een mogelijkheid tot leren, van ons, met ons, maar is oordeel en veroordeling geworden.

et over eersende karakter dat deze praktijk van wantrouwen en a terdo t eeft aangenomen, verwijst naar et punt waarop de uitvinding die de experimentele wetenschappen toebeoort in gif verandert. et angst samen met et feit dat deze wetenschappen te maken hebben met wezens die zij niet in s ène laten zetten, maar die a -tief, inventief deel gaan uitmaken van de s ène, en die vanuit un eigen standpunt interpreteren. In dat geval is et karakteristieke su es dat de experimentele wetenschappen eigen is ('Kijk! et werkt! et elektron doet inderdaad wat ik verwa tte dat et zou doen.') niet langer een su es, maar pre ies dat wat gewantrouwd moet worden. Men moet zij indekken tegen de bes uldiging: 'Ja, maar dat komt omdat ij begrepen eeft dat ij dat moest doen, dat bewijst niets!'

Terug naar ons. Natuurlijk was de gestelde vraag geen goede vraag. Tellen, in de abstracte zin van rekenkundige operatie, 12 + 6 bijvoorbeeld, is iets dat de mens pas erg laat eeft geleerd, en voor kinderen is et moeilijk om dit onder de knie te krijgen. et is begrijpelijk dat de wetenschappen hebben willen aantonen dat ons niet e t kon rekenen. Maar wat deze bewijsvoering zijn droefgeestig karakter geeft, is dat ze et wonder dat ze hebben ontdekt niet hebben gevierd: de verbazingwekkende relatie tussen et li aam van de mens en et li aam van et paard. et waren niet zomaar willekeurige signalen die ons leidden. Degenen die ons van di t bij hebben bestudeerd, hebben kunnen aantonen dat bij er aling van et experiment tussen mensen onderling, de onbewust uitgewisselde signalen anders zijn. et paard leert, maar ook de mensen hebben geleerd om 'paard te worden', om de nauwelijks waarneembare signalen uit te zenden die ges icht zijn

voor et paard. We kunnen zeggen dat de mens et paard eeft beïnvloed, maar ook dat et paard, zonder dat et zij daarvan bewust was, de mens eeft gemanipuleerd, em eeft geleerd signalen te produceren waar et gevoelig voor is. De manier waarop et li aam gevoelig is, et feit dat een paard de ruiter op zijn rug ervaart alsof ij er een ge eel mee vormt en de bewegingen van zijn ruiter voelt alsof et zijn eigen li aam is, is eenvoudigweg afgedaan als anekdote. Men weet et, ruiters zeggen et, maar de wetens appelijke inventiviteit oudt zij afzijdig. et zijn 'dode' feiten, die geen deel uitmaken van de inventieve ges iedenis van de wetenschappen.

et geval van lever ans is gebruikt tegen elderzienden en parapsychologen, alsof daarmee et bewijs was geleverd dat alle vormen van telepat ie in feite onbewust bedrog zijn. ierbij moet worden opgemerkt dat et niet gaat om een werkelijk bewijs in experimentele zin, want et is mogelijk dat de signalen de overdra t elpen maar niet veroorzaken. Maar dat is voldoende, want de wetenschappen denken dat de ersenen zouden moeten verklaren wat 'normaal' is, bijvoorbeeld dat ik een signaal begrijp, of de betekenis van een woord dat ik oor, maar telepat ie kunnen ze niet aanvaarden, tenzij, zeggen ze, een wetens appelijke revolutie et vers ijsnel begrijpelijk maakt. Is er werkelijk een wetens appelijke revolutie nodig?

Vormt et wantrouwen op zij, de angst dat iemand zou kunnen zeggen dat de wetens apper misleid is, niet et oofdprobleem?

et is op dit punt dat de et ologie zij inoverend eeft getoond, want dezelfde vraag eeft zij gesteld met betrekking tot sprekende apen: kan de aap 'e t' praten, wordt ij niet geleid door signalen, imiteert ij niet? ier hebben ze durven besluiten dat de juiste vraag eigenlijk moet zijn: wat is de goede manier om zij tot en te ri ten opdat ze de apa iteit verwerven om nieuwe relaties aan te gaan met ons en met un omgeving? En et is een ypot ese van dit type die Anne M affrey uitwerkt in Pegasus in Flig t, weliswaar een oeuvre van minder belang, maar dat to een stit tot stand brengt rond et vraagstuk van et bewijs en zijn verandering in gif. In deze novelle maakt de lezer kennis met een nieuw toestel voor en efalografie, een ultragevoelig apparaat

dat werd ontworpen om bij astronauten eventuele door kosmische straling veroorzaakte ersenbes adigingen te ontdekken.

enri Darrow, een astroloog, beroemd om zijn voorkennis, wordt na een auto-ongeluk opgenomen en ondergaat ersenonderzoek. Molly Ma ony, de verpleegster, toont belangstelling voor deze zieke, want ze denkt zelf de gave van 'genezende anden' te bezitten, net als aar grootmoeder. De -toevallige- ontmoeting van deze a tors veroorzaakt een mi ro-evenement: een eenvoudige orrelatie, ontdekt door Molly, tussen een ervaring van voorkennis van Darrow en een bijzonder tra é in de en efalografie die et apparaat toont. En dat is et moment waarop alles omslaat, een keerpunt dat et parapsychologische vraagstuk van de kleinzieligheid, de woordenstrijd, de ja t op bedrog en onbewuste artefacten van et type 'lever ans', erinterpreteert als een evenement dat de toekomst van de mens eid radiaal gaat veranderen.

De door de s rijfster bedachte gebeurtenis is erg bes eiden in de wetens aps iërarie, omdat ze geen enkele interpretatie met zij meebrengt, geen enkele belofte tot verklaring van et vers ijsnel. We zullen de wetens appelijke verklaring, uitgedrukt in neuronen of golflengtes, van de psychologische vers ijsnelen nooit te weten komen. Maar et apparaat, omdat et op een bepaalde manier reageert op een psychis evenement, geeft de 'begaafden' de mogelijkheid zij te verenigen, vertrouwen in elkaar te stellen, et bevrijdt en van de angst verda t te worden van bedrog, en onders eidt ze van de opli ters die en in diskrediet brengen. Er is een riterium ontstaan dat et mogelijk maakt dat zij een groep vormt. Er

LEXICON

Biobot

BIBOT Een Biobot is een robot die is ontworpen naar model van de fysiologie van een biologisch systeem en dus gebruikt maakt van zogenaamde 'wet oponents'. Biologische functies of processen kunnen bijvoorbeeld zijn: beweging (lopen), opwekken van energie (bijvoorbeeld door vertering), zintuiglijke waarneming en ommunicatie (o.a. taal erkenning en onstrutie), en leren (door neurale aanpassing).

<http://www.biobot.info/>

kunnen nieuwe leden worden toegelaten, er kan geleerd worden. De 'talenten' ontwikkeld kunnen worden. Het is niet langer nodig de seksuele overwinning en er kunnen manieren worden ontwikkeld die, geleidelijk, tot gevolg hebben dat niemand hun gezamenlijke talenten nog in twijfel kan trekken.

hier heeft de science fiction een sterke verwijzing gereed naar de wetenschap in de betekenis van sociaal historic en ontstuit.

et gaat er niet om of parapsychologie gegeven bestaan, maar om in science fiction te gaan waarom de wetenschap niet innoverend is wanneer er sprake is van mensen. De eis van bewijsvoering is ept een kritische, zelfs polemische omgeving, maar dat wat we elektronen, bacteriën, atomen hebben genoemd, staat volkomen onverschillig tegenover het wantrouwen van de experimentele onderzoekers, tegenover hun bekommernis om verschil te maken tussen feit en artefact. Maar dezelfde kritische omgeving ontpopt zich als bedreigend en destructief wanneer het gaat om een paard of een mens. Zelfs leverans is dom geworden in de mise-en-scène van de wetenschappen. Hij werd ondervraagd als een automaat, en hij is gaan antwoorden als een automaat... het apparaat van Maffrey heeft geen ander effect dan een geruststellende omgeving te creëren, waarin het verschil ontwikkeld kan worden in plaats van te worden gesommeerd zich op te dringen, dat wil zeggen, zich in staat te tonen de seksuele overwinning.

et sues dat een experimenteel bewijs is, wordt een gif zodra dat wat bewezen moet worden iets is dat ondervonden en ontwikkeld moet worden, en vertrouwen nodig heeft in plaats van wantrouwen.

Dit gebeurt wanneer de wetenschappen vergeten dat de vraag die seksualiteit kan worden gesteld in een laboratorium ("bestaat dit elektronen?") niet ten aanzien van elk onderzoeksobject kan worden gesteld. En hier dient zich een nieuwe verbindingssteek, *stite*, aan: het belang van de vraag 'bestaat het?'

In *The Mists of Avallion*, van Marion Zimmer Bradley, gaat het om wat we 'et bestaan' noemen. Morgane, afstammeling van

LEXI ON

WOO SUK WANG EN SNUPPY

SNUPPY De Zuid-Koreaanse wetenschapper Woo Suk Wang slaagde er in 2005 als eerste in om een hond te klonen: Snuppy. De eerste drie letters van zijn naam verwijzen naar de plek waar hij ter wereld kwam, de Seoul National University. Het klonen van honden geldt als zeer moeilijk omdat het erg ingewikkeld is om aan genoeg onbevruichte, rijpe eicellen te komen. Voorlopig is de techniek weinig efficiënt. De onderzoekers plantten ruim duizend embryo's in bij 123 draagmoeders. Slechts drie werden er zwanger, eentje kreeg een miskraam en één puppy stierf drie weken na de geboorte. Met Snuppy erbij zijn er nu, zover gekend, twaalf zoogdieren gekloond: hond, schaap, geit, rund, muis, paard, varken, konijn, kat, rat, ert en muilnier.

Keltische priesters, ziet haar wereld verdwijnen terwijl in Engeland het kristendom zich tot taak stelt de oude cultus uit te roeien. Ze vertelt op haar manier het verhaal dat geassocieerd wordt met Arthur en de ridders van de tafelronde, en slaagt erin de vervreemdende indruk te scheppen dat het originele verhaal, waarin Morgane een kwade eks is, slechts de christelijke versie is, de versie van het einde die er niets van begrepen, die dat is de waarheid te doen triomferen terwijl ze een wereld vernietigden. En in dat opzicht is het science fiction. Geschiedenis is ook een wetenschap, en de science fiction is hier *stite*, vastgenaaid, aan de wetenschappelijke geschiedenis. Ze stelt onze geschiedenis bloot aan risico, een geschiedenis die door de overwinnaars is geveren, met de uitgangspunten van de overwinnaars.

Wanneer een godsdienst een andere godsdienst ontmoet, kunnen we normaliter een strijd tussen twee waarden verwaan. Wie krijgt de maat, de god van de christenen of deze godin? Maar wat hier in scène wordt gezet, zijn eerder twee relaties tot de waarheid, tot het goddelijke. De godin eist niet dat ze geëerd of aanbeden wordt, ze is niet geassocieerd met een waarheid die zich tegen vergissing keert, tegen de valse goden. Ze bestaat voor en die de weg weten te vinden, die zich tot haar weten te richten. Daarom weet Morgane dat het eilige eiland van Avallion in de nevelen zal verdwijnen, onbereikbaar zal worden voor de mens, en dat de god van de christenen zal regeren. Niet omdat hij de ware god is, maar omdat hij de nodige bruutheid met zich meebrengt, de maat van de oorlog tegen de illusies, die versuurt en vernietigt wat het de godin mogelijk maakte voor de mens te bestaan. Dit verhaal heeft bijzonder veel indruk op me gemaakt. Het heeft me doen begrijpen waarom mijn belangstelling voor science fiction in de eerste plaats was gericht op werken die door vrouwen zijn geveren. Vrouwen interesseren zich voor de vraag 'Wat is er met

ons gebeurd?', omdat deze direct verband houdt met de vraag 'Wat zouden we kunnen worden, waartoe zouden we in staat zijn in een andere wereld?' Vrouwen hebben geen enkele reden om te respecteren wat onze wereld als 'normaal' definieert. Hetzelfde geldt voor het idee dat het type vooruitgang dat samenhangt met wetenschap 'normaal' is.

et was in *The Mists of Avallion* dat ik geconfronteerd werd met een manier om het mogelijke te denken die de tegenstelling tussen realiteit en science fiction in vernietigende naïviteit verandert; onze naïviteit die de waarheid definieert aan de hand van haar vermogen om science fiction te vernietigen. De godin is werkelijk, in die zin dat ze denken en voelen mogelijk maakt, en toeneemt ze niet de maat om zich te doen gelden tegenover de seksuele. Ze bestaat voor en die weten hoe ze haar kunnen oproepen, hoe ze zich tot haar kunnen richten.

En in dit geval is de science fiction inderdaad verbonden met de realiteit. De roman van Bradley is niet los te denken van wat zich in die tijd in de Verenigde Staten afspeelde. Marion Zimmer Bradley was ingewijd in de cultus van de godin, en ze heeft ertoe bijgedragen de godin van Morgane terug te roepen voor de vele strijdende vrouwen die zich tegenwoordig eksen noemen.

eksen die niets te maken hebben met de duivelse wetenschappen uit de christelijke verbeeldingswereld, maar veel meer met de feministische beweging en met anarchistische en geweldloze vormen van strijdvoering.

Ze hebben het niet nodig te bewijzen dat 'de godin bestaat', wat voor en telt zijn de manieren om te worden, de ervaringsveranderingen die kunnen worden ontwikkeld, waarmee geëxperimenteerd kan worden, dankzij haar.

Overigens is de irkel weer rond, want we weten dat de eks Star awk, en andere eksen, op un beurt sien e fi tion s rijven. In *The Fifth Sacred Thing* stelt Star awk zi voor dat in een barbaars Amerika, over een kleine veertig jaar, San Fran is o geweldloze tegenstand biedt aan de warlords die op een gewelddadige manier uis ouden aan de westkust. In *The Moon under her Feet* herschept Ilyssa Kinstler et ver aal van Maria Magdalena, Maria en Jezus, als ingewijden en priesters van de ultus van de godin.

et experimenteren van edendaagse eksen met wat ze benoemen als magie –de kunst van rites, de ervaringsveranderingen, de verkenning van ulpmiddelen die nieuwe vermogens doen ontstaan, nieuwe mogelijkheden om te andelen en voelen–, is wat we adden kunnen verwa ten van de menswetens appen als ze binnen un vakdomein etzelfde soort risi o adden ge reërd als de experimentele wetens appen. We kunnen e ter ook de vraag stellen: maar is et eigenlijk geen kunst? Ja, op voorwaarde dat kunst aansluit bij aar eerste betekenis: te niek, kundig eid, bekwaam eid in et doen. En et feit dat de eksen de te niek die ze magie noemen verbinden met politiek, lijkt me nogal te vers illen met de band die de edendaagse kunst vaak met de politiek onder oudt.

Voor de eksen, net als voor de wetens appers, gaat et er niet om zi tot een publiek te ri ten, maar om zelf, samen met en die in dezelfde olle tieve produ tie zijn geëngageerd, met de ulpmiddelen te experimenteren die et mogelijk maken de verbeelding, de inventiviteit en de kra t om te strijden op te wekken.

Ontmoeting tussen sien e en fi tion. De betekenis van deze ontmoeting is voor mij de vervreemding, de omgevingsverandering geweest, de mogelijk eid om dat wat zi vandaag opdringt als 'normaal' te beleven in de vorm van vragen die mijn persoonlijke relatie tot wetens ap en ges iedenis ebben veranderd. et is gemakkelijk om de relatie van wetens ap en te niek met et imperialisme, et kolonialisme, et kapitalisme aan te klagen. We bevinden ons zogezegd 'op vertrouwd terrein'. Maar de vragen

die ik eb leren stellen, reëren een effe t van vervreemding, van omgevingsverandering, omdat ze de edendaagse wetens ap en te niek vastknopen –stit – aan experimenteel onderzoek naar un identiteit. We kunnen natuurlijk de strijd aanbinden met de rol die ze spelen, maar we kunnen ook strijden met nieuwe vragen, die nieuwe, mogelijke identiteiten a tiveren.

Zi interesseren voor experimentele wetens appen als s eppend oeuvre, betekent al dat un istoris e identiteit 'abnormaal' wordt, omdat dit s eppend oeuvre put uit een ges iedenis waarin et over eersende t ema de obje tieve ma t van feiten tegenover illusies, bijgeloof en vers ijnselfen was. De wetens appers waar ik van ou, reëren nieuwe vragen, nieuwe soorten ges iedenis die de mens met nieuwe vormen van menszijn asso iëren. Waarom wordt niet et vermogen tot reëren ge uldigd, maar et vermogen tot vernietigen van wat we eenvoudig overtuigingen noemen?

In dat geval ebben we niet langer te maken met een wetens appelijke 'spirit' die aangeklaagd of geërd kan worden, maar met vragen die de ervaring van vervreemding, van omgevingsverandering propageren: dat wat we wetens ap noemen, ad kunnen deelnemen aan eel andere ges iedenissen. Waarom ebben we geen laboratoria voor et worden ge reërd, waarin men experimenteert met andere soorten wezens? Wezens waarvan et bestaan niet kan worden bewezen, maar wel ervaren door wat ze mogelijk maken wanneer men leert zi tot en te ri ten? We weten oe we elektronen kunnen oproepen, we kunnen experimentele ulpmiddelen reëren die ze de mogelijk eid geven un bestaan te bewijzen. Maar in de s olen weet men niet oe men wiskundige abstraties kan oproepen, men doet of et normaal is om te leren tellen. Wat zouden ritzen zijn die de moeilijke, veeleisende ontmoeting met de irkel ultiveren, de irkel die zoveel wiskundige verbeeldingskra t eeft opgewekt, of de ontmoeting met al die kennis, die een sele tiwapen wordt omdat ervan wordt uitgegaan dat et normaal is om te leren?

We zouden de dingen nog anders kunnen formuleren: waarom is de Renaissance, waarin we de figuur van de Normale Mens zien vers ijn –dat wil zeggen: de rationele mens die de wereld

leert verkennen die ij moet veroveren, waarin ij overtuigingen en bijgeloof gaat a tervolgen– ook de periode waarin eksen worden verbrand?

Zonder et ontrast tussen wetens appelijke su essen en et su es van de sien e-fi tionromans die me aanspraken, zou iker, net als vele anderen, ten onre te genoegen mee ebben genomen et feit aan te klagen dat men vrouwen eeft verbrand. In dat geval ad ik mijn moderne identiteit be ouden: iemand die et vers il kent tussen wat e t bestaat en wat alleen maar obje t is van geloof. Ik zou in et normaal-zijn gevangen zijn geweest. ☺

Vertaling Jorinde Brokke

deze tekst valt onder de reatieve ommons opyright li ensie

1 'De kinderen van Summer ill' is et verslag van de radi ale onderwijsexperimenten, die in de jaren 1970 aan de Summer ills ool in Groot-Brittannië werden uitgetest. Op deze ool werden kinderen niet meer verpli t om naar de lessen te gaan, .q. mo ten zij un tijd ook anders invullen, bijvoorbeeld met spelen, knutselen of zelf te verzinnen a tiviteiten. In et boek *Summer ill*, ges reven door de opri ter van de Summer ills ool, Alexander Neill (Bijleveld, Utre t 1972), wordt een rapport van de s oolinspe tie ge iteerd: 'De kinderen zijn zeer levenslustig. Van verveling is geen sprake. Op s ool eerst een sfeer van tevreden eid en verdraagzaam eid. ier en daar wijkt et gedrag af van de algemeen aanvaarde norm, maar un vriendelijk eid en natuurlijk eid en et totaal ontbreken van verlegen eid of zelfingenomen eid maakt en tot plezierige mensen om mee om te gaan.'